

Az olasz Goebbels

Míg a nemzetiszocializmus vezéralakjai – Göring, Himmler, Goebbels és a többiek – nem borultak árnyékba Hitler mellett sem, a Mussolini-fasizmus „gerarcinak” hazájukon kívül a nevét sem sokan ismerik, kivált Magyarországon. Ez érvényes Alessandro Pavolinira is (1903–1945), a feketeinges „ventennio” (húsz év) propagandafőnökére, aki csak szerepében emlékeztetett Goebbelsre, hírnevében már aligha. *Giovanni Teodori*, a viszonylag fiatal (1980-ban született) sajtótörténész *Alessandro Pavolini. A fasiszta propaganda feltalálójának élete, tettei és halála (Alessandro Pavolini. La vita, le imprese e la morte dell'uomo che inventò la propaganda fascista)* című életrajzi monográfiája olyan személyiségről közöl újszerű, meglepő és tanulságos információkat, akit bár hivatása a nyilvánosságra, a közismertségre predesztinált, *Nicola Caracciolo* előszavából idézve, „mindmáig a legrejtélyesebb vezetők egyike, akik nyomot hagytak a fasiszmus történetében” (9.).

Alessandro Pavolini apja, Paolo Emilio Pavolini neves tudós, professzor, akadémikus volt, a szanszkrit nyelv és irodalom kutatója, egyszersmind a Kalevala fordítója. (21.). A fiút azonban gyermekkorától leginkább az újságírás és a háborúskodás vonzotta (együtt, egymástól elválaszthatatlanul, mintegy „előjelként”); s noha egyszerre két egyetemre is beiratkozott (szülővárosában, Firenzében jogi, Rómában pedig társadalomtudományi tanulmányokat folytatott), 1920-tól a fasiszta mozgalom elkötelezettje, 1922-ben pedig a „marcia su Roma” (a Rómába való „hosszú menetelés”) résztvevője és kitüntetettje lett. Értelmiségi pályáját a pártpolitika szolgálatába állítva, *Bargello* című újságja és Littoriani della cultura elnevezésű ifjúsági szervezete számára olyan, később világhírűvé váló egyéniségeket nyert meg, mint Indro Montanelli, Michelangelo Antonioni, Giorgio Bassani, Aldo Moro... (25.)

A Duce vejével, Galeazzo Ciano sajtóügyi és propagandaminiszterrel való megismerkedése, majd barátsága elindította sajtókarrierjét. A legnagyobb olasz napilap, a *Corriere della Sera* etiópiai haditudósítójaként publikált cikkei egyaránt jellemezte az ókori római birodalom iránti nosztalgia

és a vadászrepülők szinte futurista kultusza, a fehér emberek, kivált „az antik Róma örökösei” felsőbbrendűségének rasszista ideológiája és az Etiópiában fennmaradt rabszolgaság elleni „civilizációs harc” álca-retorikája (34–62.).

Politikai karrierje mind magasabbra ívelt: a parlamenti képviselőségtől a propagandaminisztériumig; 1939-ben a Ministero della Cultura Popolare (azaz a Népi Kultúra Minisztériuma, ismertebb rövidített nevén „Mincul-pop”) tárcavezetőjévé avanszált. Főcenzorként irányította és ellenőrizte a nyomtatott sajtót, a rádiót, a színházakat, a filmgyártást. Belül olykor kétségek közt tépelődve ugyan, de kifelé annál rendíthetetlenebbul vezérelte a háborús uszítás sajtókampányait, a kezdetben elutasító, később – a villámháborúk sikorsorozata láttán – támogató közvélemény (Mussolini után) első számú formálójaként. Pavolini hol kézivezérléssel utasított lapszerkesztőket, például arra, hogy „semmit se publikáljanak” XII. Pius pápa békepárti üzeneteiről (93.), hol maga is tollat ragadott – magasztalva a „mussolinianus háborút” és „a győzelmes Reich vezérő hadurát, Adolf Hitlert” (98.). A „latin nővér”, Franciaország iránti „olasz csodálat” helyébe a „másodrendű nemzet” megvetését és gyűlöletét igyekezett felszítani honfitársaiban (105–106.). „A nyugati civilizáció bölcsőjének” számító Görögországot „a legrosszabb értelemben balkáni országgént” állította be, „levantei, elangolosodott, elzsidósodott rezsímjével” (111.). Mindeközben mélyen hallgatott Mussolini (és még inkább Ciano) aggodalmairól a német „túlgyőzelmet” és túlhatalmat illetően (109., 112.), arról, hogy az új Nagy Testvér és „acélszövetséges” csatlósaként Itália „alárendelt háborút” vívott és veszített el egyre nyilvánvalóbban (117–121.). A Szovjetunió elleni „keresztes háborút” (132.) kezdeti didadalmenetét felváltó kudarca, a keleti front népiirtó tömeggyilkosságairól érkező, suttogva terjesztett hírek, az Amerikai Egyesült Államok hadbalépése, az afrikai összeomlás, a szövetségesek bombázapora olasz városokra – mindez teljességgel hiteltelenné tette a rezsím propagandaszólamait és magát a vezérpropagandistát is. 1943 februárjában – számos minisztertársával egyetemben – Pavolini is elvesztette miniszteri tárcáját és bársonyszékét, be kellett érnie az *Il Messaggero* napilap főszerkesztői posztjával.

A kegyvesztett exminiszter, újságíróvá változva-minősülve vissza, töretlen fanatizmussal folytatta propagandaharcát a „plutokrata nemzetek” ellen, „a világ gazdaságának egyenlőbb elosztását” célzó „forradalmi háborúért” (175–176.). Az angolszász csapatok szicíliai partraszállására és ottani gyors győzelmeire Pavolini csak „barátja, Goebbels” stílusában tudott reagálni kapituláció esetén rabszolgasorssal, „pária-léttel” és megsemmisüléssel

(„finis Italiae”) fenyegetve nemzetét (190–192.). „Már csak Pavolini hisz. Ő a tökéletes fasiszta és azt szeretné, ha az olaszok olyanok lennének, mint ő, akaratosak és harciasak. Tébolya, mely képtelen a valóságot látni – áldozataként és bűnrészeseként egy rendszernek, mely egészében hazug – a végsőkig fokokozódik. Elvárja, hogy az olaszok együtt pusztuljanak a rezsimmel.” (194.)

Az újságolvasók „hálája” rögtön megmutatkozott, mihelyst Mussolinist 1943. július 25-én „felmentette”, megpuccsolta, megbuktatta a Fasiszmus Nagy Tanácsa (Gran Consiglio del Fascismo). Az *Il Messaggero* szerkesztőségét a diktatúra alól felszabaduló tüntetők feldúlták, „az ablakokon át az utcára dobáltak és felgyújtottak íróasztalokat, újságkötegeket, írógépeket, Mussolini-portrékat” (196–197.). Pavolini főszerkesztő csak azért került el a lincselést, mert idejében kerekelt oldott. Meg sem állott Németországig.

Szerencsecsillaga a náci bábállam, az Olasz Szociális Köztársaság, ismertebb nevén Salò-i Köztársaság megalakulásával ragyogott fel ismét. Hűsége jutalmául Mussolini kinevezte a fasiszta párt főtitkárának. Tántoríthatatlanságát és háláját bebizonyítandó, a párttitkár véstörvényszékek felállítását szorgalmazta, hogy az ellenállók és partizánok mellett a „július 25-iki árulókat” is példásan megbüntessék. Az utóbbiak között végezték ki Cianót is, Pavolini egykori jótevőjét, akinek karrierjét elsősorban köszönhette. Cserébe megakadályozta, hogy Ciano és társai kegyelmi kérvénye eljusson Mussolinihoz (201–211.). Hűség? Hála? Csakis a fővezér iránt! „A hajlíthatatlanok igazi vezére” (211.) – ismét a „népfelkelőket” mozgósító Goebbelshez hasonlatosan – életre hívta párthadseregét, a Fekete Brigádot (Brigate Nere), melyet Teodori nem haboz „bűnözők és kínvallatók csöcselékének” minősíteni (212.). A „brigád” hírhedettsége, „az SS-t is felülmúló kegyetlensége” okán „Mussolinival együtt Pavolini lett Olaszország leggyűlöltebb embere” (213.). Tény, hogy rémtetteit még Karl Wolff SS-tábornok is sokallta (215.). „Mussolinival együtt” érte utol a partizánbosszú is. 1945. április 27-én, „a dongói tóparton” agyonlőtték (218.). Ahogyan életében és pályafutásában, sikereiben és bukásaiban, úgy halálában is osztozott imádott Vezérével.

Giovanni Teodori: Alessandro Pavolini. La vita, le imprese e la morte dell'uomo che inventò la propaganda fascista (Alessandro Pavolini. A fasiszta propaganda feltalálójának élete, tettei és halála), Castelvécchi, Roma, 2011. 252 o.

Madarász Imre

E számunk szerzői

Anderle Ádám egyetemi tanár, SZTE
 Bíró Lukovicsová Anikó doktorandusz, DE
 D. Tóth Judit egyetemi docens, DE
 Dömötör Ildikó PhD főiskolai docens, NYF
 Fodor Mihályné ny. főiskolai adjunktus, NYF; a KLIÓ szerkesztője, DE
 Gyarmati Enikő doktorandusz, EKF
 Havas László emeritus professzor, DE
 Jemnitz János akadémiai doktor, ny. tudományos tanácsadó, MTA TTI
 Katona Eszter PhD egyetemi adjunktus, SZTE
 Kun Tibor egyetemi adjunktus, Pécs
 Kurunczi Jenő PhD történész, Gyula
 Madarász Imre habilitált egyetemi docens, DE
 Nagy Levente egyetemi docens, ELTE
 Nótári Tamás habilitált egyetemi docens, KGRE
 Szekeres Csilla PhD egyetemi adjunktus, DE
 Szűcs Pál doktorandusz, DE
 Törő László Dávid egyetemi hallgató, DE

(Rövidítések: DE: Debreceni Egyetem; EKF: Eszterházy Károly Főiskola, Eger; ELTE: Eötvös Loránd Tudományegyetem; KGRE: Károli Gáspár Református Egyetem; MTA TTI: Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet; NYF: Nyíregyházi Főiskola; SZTE: Szegedi Tudományegyetem)

Felhívás

Kérjük szerzőinket, hogy négyévesnél régebbi anyagot ne válasszanak ki ismertetésre! Elvárjuk, hogy a recenziók szerzői mindenkor a szakma erkölcsi normáinak megfelelően dolgozzanak, és írásuk benyújtásával egyúttal vállaljanak felelősséget a hatályos szerzői jogszabályok megtartásáért! Másodközlésre ne küldjenek a KLIÓ-ba ismertetéseket!

A KLIÓ Alapítvány kuratóriuma és a szerkesztőség